

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

www.idi.org.il

אמיר אלשיין
יו"ר הוועד המנהל

הנשיא העשירי ראובן ריבלין
יו"ר של כבוד
יוחנן פלסטר
נשיא

חברי הוועד המנהל

עו"ד ליאת אהרנסון
אלי גרונר
פרופ' ורד וניצקי-סרוסי
ד"ר חן ליכטנשטיין
מיל מועלם
שגריר לשעבר שלי מרדור
פרופ' פאדיה נאסר אבו-אלהיג'א
עו"ד אבי פישר
ד"ר מיכל צור
יוסי קוצניק

המועצה הבין-לאומית

פרופ' רונלד דניאלס, יו"ר
השופטת רוזלי סילברמן אכלה, קנדה
אן אפיבאום, ארה"ב
השופטת דורית ביניש, ישראל
השופט סטיבן ביידי, ארה"ב
פרופ' משה הלברטל, ישראל
פרופ' כריסטוף מרקשטיס, גרמניה
ד"ר שרון טוריאן, ארה"ב
השופט אברהם סופר, ארה"ב
ברט סטפנס, ארה"ב
פרופ' גרהרד קספר, ארה"ב
האריט שלייפר, ארה"ב

סגני נשיא

פרופ' סוזי נבות, מחקר
ד"ר ישי ג'סיין פרס, אסטרטגיה

עמיתים בכירים

פרופ' תמר הרמן
פרופ' נתן זוסמן [אורח]
פרופ' עמית כהן
מר תומר לוטן [אורח]
פרופ' יותם מרגלית
פרופ' דניאל סטטמן
פרופ' בני פורת
פרופ' קרנית פלוג
פרופ' מרדכי קרמיצר
פרופ' גדעון רהט
ד"ר תהילה שוורץ אלטשולר
פרופ' יובל שני

מייסדים

ד"ר אריק ברמן
ברנד מרבוט (1929-2024)
מוכיר המדינה ג'ורג' שולץ (1920-2021)

18 בספטמבר, 2025

כ"ה באלול התשפ"ה

"אומן אומן ראש השנה" – העלייה לקבר ר' נחמן מברסלב באומן בראש השנה

סקירה היסטורית-סוציולוגית מאת אליהו ברקוביץ'

בפברואר 2020 החלה להתפשט בעולם מחלת הקורונה, ובערב ראש השנה תש"פ השתוללה המגפה במלא עוצה. לאחר שממשלת אוקראינה החליטה לסגור את הגבול בפני המבקשים לעלות לקברו של ר' נחמן מחשש להדבקה המונית, היה מי ששלח את השאלה הבאה לאתר "ברסלב": "הבלבולים והמניעות בענין הנסיעה לאומן השנה, הם רבים וגדולים [...] האם צריך למסור את הנפש על הנסיעה לרבינו על ראש השנה?". התשובה הייתה קצרה וחדה: "במילה אחת: כן!". בגוף התשובה הוסבר כי ה"מניעות" הן ניסיון, ומי שמוכן עקרונית לרמת מסירות של מסירת נפש יזכה ש"המניעות יתבטלו" ויעשה את ראש השנה אצל הצדיק.¹

ב-24 בפברואר 2022 פלשו רוסיה ובנות בריתה לאוקראינה, מצפון ממזרח ומדרום, ומי שלימים תיוודע בשם "מלחמת אוקראינה-רוסיה" – החלה. בערב ראש השנה תשפ"ב הורגשה המלחמה היטב גם בעיר אומן. כמה וכמה אירועי תקיפה ונפילת טילים התרחשו ממש לפני התקופה שבה נוהגים החסידים להתחיל להגיע לעיר לקראת החג. אך האירועים לא הותירו רושם רב על החסידים, והם הצהירו על כוונתם לנסוע לקבר כדרכם בכל שנה.² ואכן, למרות האזהרות עלו אלפים לאומן גם בשנה הזאת מתוך אמונה ש"הרבי יגן עליהם".³

השנה, ערב ראש השנה תשפ"ו, למרות הוראות הרבנים שלא לנסות לצאת מהארץ עקב החשש ממעצרי עריקים,⁴ עשויים עשרות צעירים חרדים מחויבי גיוס למצוא את עצמם עושים את ראש השנה בכלא צבאי במקום ביעד המקורי שאליו שמו את פעמיהם – קבר ר' נחמן באומן.⁵

מגפה עולמית, מלחמה קשה, ואף איום ממשי לעשות את החג בכלא צבאי – נדמה כי שום דבר אינו עומד בפני הרצון של חסידי ברסלב לעלות לקברו של רבם בראש השנה. אולם העלייה לקברו של ר' נחמן מברסלב (1772-1810) – מייסד חסידות ברסלב, שהיה אדמו"ר בשלהי המאה ה-18 ובתחילת המאה ה-19 – בעיר אומן שבאוקראינה בראש השנה אינה נחלתם של חסידי ברסלב האדוקים בלבד. גם לא נחלתם של עולי ארצות מזרח אירופה בלבד. עלייה זו נעשתה בעשרות השנים האחרונות לתופעה חוצת מגזרים ומחנות, ומשתתפים בה יהודים רבים מהארץ ומהעולם, דתיים, מסורתיים וחילונים, אשכנזים ומזרחים, צעירים ומבוגרים. בסקירה ההיסטורית-סוציולוגית שלהלן אשרטט בקווים כלליים כמה נקודות מפתח בהתפתחות התופעה, אעמוד בקצרה על עולם הרעיונות העומד בבסיסה ועל

¹ משנת ברסלב, "צריך למסור נפש!", אתר שער ברסלב (כ"ג באב תש"פ).

² יקי אדמקר, "עברו את הקורונה, יעברו גם את זה: אלפים מתכננים להגיע לאומן למרות הלחמה באוקראינה", אתר וואלה (1.9.2022).

³ סם סוקול, "אלפים פקדו את אומן למרות האזהרות, והשנה מתפללים גם לניצחון אוקראינה", אתר הארץ (25.9.2022).

⁴ ארי קלמן, "גזירת שמד: הנחיות הרבנים לעריקים לקראת הטיסות לאומן", אתר i24news.tv (28.8.2025).

⁵ ישראל לפקוביץ, "מעל 30 עריקים חרדים נעצרו היום בדרכם לאומן: 'הכלא מלא בכיפות נח'", אתר בחדרי חרדים (15.09.25).

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

www.idi.org.il

טיב "חווית אומן", ואצייר תמונה חברתית ראשונית של הנוסעים לאומן לראש השנה.⁶

ר' נחמן וה"קבוץ" בברסלב – תמונה היסטורית

ר' נחמן היה נינו (בן נכדתו – אדל) של מייסד החסידות, הבעל שם טוב, וגאון דתי בולט בזכות עצמו. עם זאת, עד המחצית השנייה של המאה ה-20 הייתה חסידות ברסלב חסידות קטנה ונרדפת על ידי חסידויות אחרות.⁷ מתנגדיה היו מכנים את חסידי ברסלב "טויטע חסידים" – חסידים מתים, על שום דבקותם ברבם המת – תופעה שלא היה לה אח ורע בעולם החסידות.⁸ התפשטות תורתו של ר' נחמן מברסלב לקהלים רחבים החלה בעיקר בשנות ה-70 של המאה ה-20, ועד מהרה היא מצאה הד אצל רבבות מתקרבים לדת.⁹

אחת הדרישות שעליהן עמד ר' נחמן בתוקף בחייו היא חובת העלייה לרגל אליו במועדים שונים, ובראשם – בראש השנה. מכל המועדים היה ראש השנה עבור ר' נחמן אירוע יוצא דופן. לשיטתו, בציון החג הזה בחצרו תלויים חיי חסידיו, ואף גורלו של כל העולם.¹⁰ הוא קבע את ראש השנה כיום חגו, וכיום שבו חובה על כל חסיד הסר למשמעתו לעלות ולהיות עימו.¹¹

אף שר' נחמן לא קבע במפורש כי על חסידיו להמשיך ולעלות אליו לראש השנה גם לאחר פטירתו, תלמידו הבולט ר' נתן מנמירוב הנהיג כך, על פי הבנתו את רצון רבו, וייסד את המנהג לעלות לקבר ר' נחמן (ה"ציון" בעגה הברסלבאית) שבעיר אומן שבאוקראינה. ואכן, בדורות הבאים התקבלה הבנה זו כעובדה ברורה ומוסכמת. מאז ועד עתה, לאורך מאתיים ויותר השנים שעברו מפטירתו של ר' נחמן (1810) משמרת חסידות ברסלב את ראש השנה כיום חגו, היום היחיד בשנה שבו משתדלים כל חסידי ברסלב להתקבץ יחד בציון רבם ולחגוג עימו את ראש השנה.¹²

⁶ העלייה לרגל לאומן בראש השנה מאופיינת בנוכחות גברית בלעדית. שטח הקבר כולו (כולל עזרת הנשים) הופך שטח ייעודי אך ורק עבור גברים ויוצאת קריאה פומבית מפורשת לשמור על האזור כגברי בלבד. בשנים האחרונות יש מעט נשים שמגיעות לאומן בראש השנה, רובן המובהק משתייכות לקהילות החסידים החוזרים בתשובה (ראו להלן), ומכל מקום בשל הנורמה הכללית הן אינן נוכחות במרחב כמעט כלל. ראו משה וינשטוק, **אומן, המסע הישראלי לקברו של רבי נחמן מברסלב**, ידיעות ספרים, 2011, עמ' 287–288 (להלן, וינשטוק, אומן).

⁷ על הרדיפות במאה ה-19, ראו דוד אסף, **ברסלב: ביבליוגרפיה מוערת**, ירושלים 2000, עמ' יב-יג; על הרדיפות בראשית המאה ה-20, ראו הנ"ל, **נאחז בסבך: פרקי משבר ומבוכה בתולדות החסידות**, ירושלים תשס"ו, עמ' 179–234.

⁸ על המאבקים הפנימיים והחיצוניים לאחר פטירת רבי נחמן, ראו אהוד אור לי, "טויטע חסידים: חברה והנהגה בראשית דרכה של חסידות ברסלב", חיבור לשם קבלת תואר מוסמך במדעי הרוח, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, 2017.

⁹ ראו צבי מרק, **התגלות ותיקון בכתביו הגלויים והסודיים של ר' נחמן מברסלב**, ירושלים תשע"א, עמ' 256–259 (להלן, מרק, התגלות ותיקון).

¹⁰ **חיי מוהר"ן**, פרק: גדל יקרת ראש השנה שלו, סי' ה.

¹¹ להרחבה על הטעמים לכך, ראו רון וקס, "הנסיעה לר' נחמן מברסלב לראש השנה – אתגר, ניסיון ותיקון האמונה", אמנון בזק (עורך), **בראש השנה יכתבון**, אלון שבות תשס"ג, עמ' 97–118. ראו גם צבי מרק, צדיק הנתון בלוע הסטרא אחרא: האדם הקדוש והמקום הטמא – על העלייה לרגל לקבר ר' נחמן מברסלב באומן בראש השנה, **ראשית: עיונים ביהדות** 2 (2010), עמ' 112–146 (להלן: מרק, צדיק).

¹² ראו מרק, צדיק.

התכנסות החסידים באומן על קברו של ר' נחמן בראש השנה נמשכה במלוא עוצה עד מלחמת העולם הראשונה, המהפכה הרוסית והפרעות באוקראינה.¹³ בעקבות המאורעות הללו, ולאחר שהשלטון הקומוניסטי סגר לחלוטין את שערי הציון ופירק באכזריות את הקהילה,¹⁴ החלו חסידי ברסלב להתקבץ בראש השנה במקומות חלופיים – בישיבתו של המהר"ם שפירא בלובלין,¹⁵ בירושלים, ובשלב מאוחר יותר אף במירון.¹⁶

בסוף שנות ה-80 של המאה ה-20 התירו השלטונות לקומץ מצומצם לעלות לקברו של רבי נחמן,¹⁷ עד אז הנסיעה לאומן הייתה כמעט בלתי אפשרית. לבד מקומץ חסידים מסורים שהסתכנו והצליחו להגיע לאומן לראש השנה,¹⁸ לא היו כמעט מי שעלו לציון.¹⁹

עם קריסת ברית המועצות בראשית שנות ה-90 שבו חסידי ברסלב לעלות לאומן, ומראשית שנות האלפיים לערך החלו להתווסף ל"הגרעין הקשה" של חסידי ברסלב המונים, שרבים מהם אינם קשורים לחסידות, לא מבחינה סוציולוגית ולא מבחינה רעיונית.²⁰ עם השנים הלך מספר המבקרים ועלה, ובשנת 2017 הוא עמד על כ-60,000 מבקרים, לפי הערכת משטרת אוקראינה.²¹

כדי להבין את תהליך הפיכת קברו של ר' נחמן לאתר עלייה לרגל המוני, עלינו לתאר תחילה בקצרה את עיקרי תורתו של ר' נחמן, ולנסות לעמוד על החוויה הרוחנית שחווים העולים לחוג את ראש השנה בסמיכות לקברו.

התקשרות לצדיק, שמחה, אמונה וספקות קיומיים

חידושה הגדול של החסידות היה הרעיון שאידיאל ה"דבקות" המיסטית – שעד הופעת החסידות נתפס כשייך לאליטה רוחנית מצומצמת בלבד – הוא נחלת הכלל.²² עם זאת, החסידות הכירה בכך שלמעשה אין הכול יכולים להתעלות

¹³ עד אמצע שנות ה-30 של המאה ה-20 פעל בית מדרש קטן באזור, וחסידי שחיו תחת השלטון הסובייטי המשיכו להגיע לקבר, אולם ההתכנסות הכללית של כלל החסידים שהיו באזור ונהגו לעלות בראש השנה פסקה. על בית המדרש והעלייה לקבר ראו Bernard Wasserstein, *On the Eve: The Jews of Europe Before the Second World War*, 2012.

¹⁴ האירוע היה בשנת 1937. ראו מרק, **התגלות ותיקון**, עמ' 267.

¹⁵ שם, עמ' 255–256.

¹⁶ מרק, צדיק.

¹⁷ על פי הרב נחמן אנשין, בשנת 1988 הצליחו להגיע לאומן כ-250 חסידים, ובשנה שלאחריה התקיימה העלייה ההמונית הראשונה לקבר – 925 איש. ראו ר' נתן אנשין, **"רשמי מסע: אומן תשי"ן, אתר ברסלב"** (י"ב בשבט תשפ"א).

¹⁸ ראו את עדותו של מוהרא"ש על עלייתו לקבר בשנת 1965. מערכת ברסלב סיטי, **"רביז'ל אמר שמי שיבוא אל ציונו הוא ימשוך אותו מהפאות ויציא אותו מהגיהנם. האם זה שייך גם לנשים?"**, בתוך שו"ת ברסלב, **אתר ברסלב סיטי** (22.1.2023).

¹⁹ להרחבה ראו אהרן קליגר, **אומן: געגועים שהפילו חומות**, ירושלים תשס"ה; פינחס זילברמן, **אומן: כך נפרצה הדרך...**, **סיפור נסיעותיו הראשונות של ר' גדליה פליער**, ירושלים תשס"א.

²⁰ ראו משה וינשטוק, **"חידוש שלא ייאמן"** – על ה"קיבוץ" היהודי באומן בראש השנה, **אקדמות** (כה אלול תש"ע), עמ' 18.

²¹ ראו אברמי פרלשטיין, **"אומן תשע"ח: כמה שהו השנה במקום, הפיצול ב'קלויז' והחידושים"**, **אתר בחדרי חרדים** (23.9.2023).

²² כפי שכתב אטקס, **"המקובלים גרסו שהדבקות נועדה אך ורק ליחיד סגולה, ואף אלה אינם מסוגלים להשיגה אלא בעקבות תהליך ארוך וממושך של הזדככות והתעלות, באה החסידות והורתה שהדבקות היא 'נקודת המוצא' והיא נועדה לכל אדם מישראל"**. להרחבה על מושג הדבקות וחידושו של הבעש"ט, ראו עמנואל אטקס, **בעל השם: הבעש"ט – מאגיה, מיסטיקה, הנהגה**, ירושלים, תש"ס-2000, עמ' 123–128.

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

www.idi.org.il

למדרגה גבוהה זו, והציבה עיקרון דתי חדש – "דבקות בצדיק". דהיינו, הרבי הווירטואוז-המיסטיקן מחובר לא-ל, והחסיד מחובר לרבו, כך מתחבר החסיד לא-ל. ²³ השילוב של שני היסודות האלה : עקרון הדבקות ותורת הצדיק, הוא עיקר הבניין של תורת החסידות. ²⁴

רעיון הדבקות בצדיק החסידי הועצם על ידי ר' נחמן, ונהפך לעיקרון מקודש במחשבה הברסלבית. ²⁵ דבקות זו אינה מוגבלת לחייו של הצדיק בלבד. על פי דבריו שלו, פטירתו איננה הסתלקות אלא היא "כמו מי שיוצא מחדר לחדר", ²⁶ ובהתאם לכך המשיך ואמר: "אם אתה תבוא אצל הדלת ותצחק אבי אבי וכו' לא אשמע דבריד?!" ²⁷ כלומר, עלייה לקברו היא ביקור לכל דבר ועניין אצל ר' נחמן, וכשם שהיה פועל ישועות בחייו, כך גם לאחר מותו. ואכן, רבים מהעושים את ראש השנה באומן פונים אליו ישירות, מתייחסים אליו כנוכח ומאמינים שהוא שומע וממלא את כל הבקשות והמשאלות של העולים לקברו. ²⁸

תורותיו של ר' נחמן, שבהן הדגיש את חשיבות השמחה ²⁹ והאמונה התמימה, ³⁰ ההתקשרות ל"צדיק האמת", הציפייה לישועות גם למעלה מדרך הטבע ³¹ ולמחילת עוונות המובטחת לעולים לקבר, ³² קוסמות לרבים, במיוחד למסורתיים שמחויבותם ההלכתית הבסיסית אינה גבוהה ומסרים אלו מאפשרים להם להתחבר לגרסה "ידידותית" ומסבירת פנים יותר של היהדות.

חשוב להדגיש, לצד השכבה העממית המפזמת "ה' יתברך תמיד אוהב אותי ותמיד יהיה לי רק טוב" – שיר שאת מילותיו כתב הרב שלום ארוש, אחד הרבנים ("משפיעים" בעגה החסידית) החשובים בברסלב – מחשבתו של ר' נחמן רלוונטית גם לשכבות של משכילים המתמודדים עם משברי אמונה ועם לבטים קיומיים עמוקים. כפי שציין ארתור גרין, תורתו של ר' נחמן מיוסדת על התמודדות קיומית עמוקה עם ספקות הנובעים מהיעדר נוכחות א-לוהית בעולם, והיא מציעה מענה למשבר אמונה שהחל אז ונמשך עד היום. ³³ הגותו החווייתית והאנטי-

²³ על מעמד הצדיק בחסידות ורעיון ההתקשרות, ראו רבקה ש"ץ, "למהותו של הצדיק בחסידות – עיונים בתורת הצדיק של ר' אלימלך מליזנסק", **מולד** יח, 144–145 (תש"ך), עמ' 365–378; Ada Rapoport-Albert, "God and the Zaddik as two focal points of Hasidic Worship," *History of Religion* 18 (1979), pp. 296–325.

²⁴ כך קובע וויס. ראו יוסף וייס, "ראשית צמיחתה של הדרך החסידית", **ציון** טז, ג/ד (1951), עמ' 105–46.

²⁵ ראו, למשל, הרב שמואל הורוויץ, "מאמר התקשרות לצדיק האמת", הוצאת מלא וגדיש מקו לקו, תשע"ז.

פן נוסף שראוי להדגיש בהקשר זה הוא שבשונה מחסידויות אחרות, שבהן צוירה דמותו של הרבי כדמות מופת הרחוקה מרחק רב מהאיש הפשוט, ר' נחמן מצטייר בתודעה הברסלבית לא כ"על אדם", אלא כמי שניתן להזדהות עימו באופן ישיר – בעל ייסורים ומי שמתחבט בספקות קיומיים עמוקים. על כך ראו ארתור גרין, **בעל הייסורים – חייו של ר' נחמן מברסלב**, 1981 (מהדורה חדשה עם הערותיו של הרב יצחק קליימן, ידיעות אחרונות 2022, עמ' 31–29) (להלן, גרין, בעל הייסורים).

²⁶ שיחות הר"ן עמ' קנו.

²⁷ שם.

²⁸ ראו משה וינשטוק, אומן, עמ' 306–308.

²⁹ לתיאור השמחה וחשיבותה בהגות ר' נחמן והנכחתה בעלייה לקברו בראש השנה, ראו וינשטוק, אומן, עמ' 309–312.

³⁰ למרות ההטפות של ר' נחמן לאמונה תמימה, תמונת האמונה שבה החזיק הייתה מורכבת ופרדוקסלית. להרחבה ראו גרין, בעל הייסורים, עמ' 237–281.

³¹ על הצפייה לניסים מעל לדרך הטבע, ובכלל על היחס לטבע, ראו וינשטוק, אומן, עמ' 63–76.

³² על כך ארחיב להלן.

³³ גרין, בעל הייסורים, עמ' 11.

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

www.idi.org.il

רציונליסטית,³⁴ עיסוקו המעמיק בחיים הפנימיים ובנבכי נפשו שלו, לצד מודעות עצמית יוצאת דופן – כל אלו הפכו אותו למה שגרין מכנה "צדיק עבור העולם החדש".³⁵

אלו בקווים גסים המאפיינים הבולטים של תורתו, וככל הנראה הם שהניעו רבים מלכתחילה – משכבות עממיות ומשכבות בורגניות-משכילות – לעשות את ראש השנה על קברו באומן. אולם, יהיו אשר יהיו הסיבות שהניעו את תופעת הנסיעה ההמונית לציין, המספר האדיר של הנוסעים, בשילוב אווירה אינטנסיבית וריטואליים דתיים ייחודיים, יצרו דינמיקה דתית-רוחנית מיוחדת, שהיא כשלעצמה אבן שואבת לרבים ומזינה את "תופעת אומן" השנתית.

תופעת אומן – חוויות מיסטיות, מחילת עוונות ו"הפיכת הלב"

תיאור מפורט של החוויה הרוחנית יוצאת הדופן המתרחשת בנסיעה לאומן לראש השנה מצויה בספרו של משה וינשטוק "אומן: המסע הישראלי לקברו של רבי נחמן מברסלב". לדבריו, "כל אזור ההתכנסות מצוי בהתרחשות רוחנית אינטנסיבית".³⁶ בספר מתוארים טקסים המוניים של היטהרות פיזית (טבילה במקווה) ונפשית (אמירת וידוי על החטאים המלווה לעיתים קרובות בבכיות וזעקות), מנייני תפילה עצומים המציעים היבלעות בהמון, לצד טקסי התבודדות המאשרים דווקא את יחידותו של הפרט. התמהיל הנפשי-רוחני המיוחד המתרחש שם מוביל למה שהוא מכנה "אקס טריטוריה" – מין עולם אחר, שרבים מהמבקרים זוכים לחוות בו תחושות מיסטיות עמוקות.³⁷

ראוי לציין במיוחד שני ריטואלים מרכזיים הנמצאים במידה רבה בלב "חוויות אומן" ומציעים מחילת עוונות כוללת – גם לחטאים חמורים במיוחד, ו"הפיכת הלב" – קונוורסיה (המרה) מלאה שבה המשתתף זוכה להתנתק מעברו ולהתחיל מחדש. הריטואל הראשון נוסד על ידי ר' נחמן והוא בר-ביצוע דווקא בציין, והשני הוא טקס ה"תשליך" המוכר, אולם באומן הוא מועצם והופך לטקס טרנספורמטיבי עמוק.

התיקון הכללי. אחד החטאים החמורים ביותר על פי הקבלה – חטא שממדי הלכו והתעצמו במחשבת המקובלים עם השנים – הוא הוצאת זרע לבטלה (אוננות). בקרב מקובלים שונים נחשב חטא זה לחמור ביותר שאין ממנו חזרה בתשובה.³⁸ אל מול מסורת זו הציע ר' נחמן את התיקון הכללי הנאמר על קברו.³⁹ לא זאת אף זאת, על פי הבטחתו של הרבי, מי שיעלה לקברו ויקבל על עצמו שלא לשוב לאיוולתו, הרי הוא, ר' נחמן, "מתחייב לפעול למענו ולמשוך אותו בפאות ראשו מהגיהנום". אף שר' נחמן עצמו מעולם לא קישר בדבריו בין שני הנושאים האלה, דהיינו בין ההגעה אליו בראש השנה לבין העלייה לקברו ואמירת "התיקון הכללי",

³⁴ על "השלכת השכל" וחוסר הדעת בתורתו של ר' נחמן, ראו צבי מרק, **מיסטיקה ושיגעון ביצירת ר' נחמן מברסלב**, תל אביב תשס"ד, עמ' 101–134.

³⁵ גרין, בעל הייסורים.

³⁶ ראו וינשטוק, אומן, עמ' 24.

³⁷ שם, עמ' 24–26, 168–184.

³⁸ על היחס בקבלה ובזוהר לנושא, ראו שילה פכטר, "שמירת הברית: לתולדותיו של איסור הוצאת זרע לבטלה", עבודת דוקטור, האוניברסיטה העברית בירושלים, תשס"ז, עמ' 119–203. היו שהציעו תיקונים אך אלו היו כרוכים בסיגופים ותעניות רבות. ראו יצחק קלימן, "שמירת הברית בכתבי ר' נחמן מברסלב", עבודת מוסמך, אוניברסיטת בר-אילן, תשפ"ג, עמ' 11.

³⁹ אומנם "התיקון הכללי" והתיקון למקרה לילה אינם זהים, אך בתודעה הציבורית שני התיקונים התמזגו והפכו לאחד. ראו קלימן, שם, עמ' 25.

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

www.idi.org.il

בתודעה הציבורית התקבע הריטואל לעלות לקברו בערב ראש השנה, לומר את "התיקון הכללי", וכך לזכות למחילה על החטאים, ובראשם על החטא שאין לו כפרה, בערב יום הדין.⁴⁰

תשליך. טקס התשליך הוא טקס ותיק, ומקורו ככל הנראה במאה ה-15. בטקס הנערך בראש השנה על יד מקור מים (בדרך כלל זורמים) משליכים המתפללים באופן סמלי את חטאיהם אל המים, וכך נפטרים מהם ומעונשם.⁴¹ צבי מרק מתאר את הטקס המסורתי הנעשה באומן כאחד מרגעי השיא של טקסי ההיטהרות הרוחניים, וככזה המשמש נקודת מפנה רוחנית לרבים מהעולים:

התשליך באומן נעשה ברוב עם. סמוך מאוד ל"קלויז החדש", שבו מתקיים המניין המרכזי, ישנו אגם לא גדול. סביב אגם זה מתקיים התשליך. המראה מרהיב, קבוצות שונות יורדות לאגם בשירה ובריקוד, כאשר לעתים הן מרוכזות סביב רב זה או אחר. אלפי הבאים מקיפים את האגם סביב סביב. [...] קבוצה של בחורים, שניכר מלבושם ותספורתם שאינם חסידים, עומדת בצד האגם. על כתפי אחד מהם יושב נער המחזיק משהו בידו, הם מתקרבים לאגם והנער משליך את מה שבידו למים. כאשר הוא עושה זאת הוא מתחיל לצעוק. הוא לא אמר דבר מה, לא שר אלא צעק. בבת אחת מצטרפים אליו חבריו ואחריהם כהד מתחילים להצטרף אנשים רבים שמתחילים לצעוק אף הם.

לשאלתי לפרש הדבר הסבירו לי, שבחור זה קיבל את ה"פירסינג" (עגילים במקומות שונים בגוף) של כל ידידיו שסבבו אותו ושהחליטו להיפרד לעולם מהפירסינג ומכל מה שהוא מייצג עבורם, ולהשליך אותו לאגם. הבחור זכה בכבוד לזרוק את הפירסינג של כל החבורה, מאחר שהפירסינג שלו היה מעוטר ביהלום יקר ערך. הם צועקים, הסבירו לי, כי זה כואב. התשליך קיבל לפתע משמעות חדשה, רעננה וחזקה. התברר לי לאחר מכן, שהשלכת הפירסינג הפכה להיות עבור חלק מהאנשים נקודת ההכרעה הברורה והצלולה ביותר בכל העלייה לרגל.⁴²

את התיאור הססגוני הזה חותם מרק בקביעה ש"אקט ההשלכה, אף שהוא סמלי בלבד, מבליט ומעצים את האווירה הטעונה באומן. ראש השנה באומן אינו עוד חג ביתי בורגני המחזק את הקשר הקיים למסורת ולמשפחה; בראש השנה באומן אנשים באמת עוברים מהפך ומשנים את חייהם".⁴³

⁴⁰ ראו מרק, התגלות ותיקון, עמ' 260–271.

באופן אירוני משהו, לאורך השנים היו דיווחים על תופעות של שימוש בסמים וצריכת שירותי זנות מהמקומיות, אולם על פי וינשטוק היו אלו תופעות שוליות, שבעקבות הקמת "משמרת צניעות" כמעט שנעלמו. ראו וינשטוק, 208–216. עם זאת יש לציין כי באלול תשפ"ה [פרסם רבה של אומן הרב יעקב גיאן קריאה](#) לעולים להיזהר ולהימנע מהבאת כל סוגי הסמים לאוקראינה – גם למי שיש בידו אישור ישראלי לצריכת קנביס רפואי.

⁴¹ ראו דניאל שפרבר, [מנהגי ישראל](#), ג, ירושלים התשנ"ה, עמ' קיט–קכא; ישי רוזן-צבי, [ההיסטוריה הסודית של חגי ישראל](#), 2023, הפרק "תשליך", עמ' 47–56.

⁴² מרק, [התגלות ותיקון](#), עמ' 271.

⁴³ מרק, שם, עמ' 272.

כפי שעולה מהנתונים, וכמו שצינו כותבים שונים, בקרב הנוסעים לאומן לראש השנה יש נציגות לכל עם ישראל כמעט.⁴⁴ על פי סקירתו של אריאל פינקלשטיין מהמכון הישראלי לדמוקרטיה, 8% מהישראלים ביקרו באומן לפחות פעם אחת בחייהם. רבע מהם חרדים, חמישית דתיים, 43% מסורתיים ו-13% חילונים.⁴⁵ יודגש, הנוסעים מגיעים אומנם ברובם מארץ ישראל, אך גם מקהילות נוספות בכל רחבי העולם היהודי.⁴⁶

מטבע הדברים, ה"גרעין הקשה" של עולי רגל הוא מקהילות הקשורות לחסידות ברסלב על גווניה ורביניה, ושאר האוכלוסייה המגיעה לאומן כוללת חרדים (ספרדים וחסידים וגם ליטאים), מסורתיים רבים, מהם קרובים יותר לקוטב הדתי ומהם לקוטב החילוני, דתיים-לאומיים לגווניהם, ואף חילונים אשכנזים משכילים הנוסעים למטרת תיירות רוחנית סקרנית.

חסידי ברסלב. כאמור, גרעין העולים כולל בראש ובראשונה חסידי ברסלב מהקהילות השונות. ככלל אלו מתחלקים לזרם המרכזי, הדומה במאפייניו הכלליים לחברה החרדית – "זרם השול" – המורכב מצאצאי ברסלב המקוריים, מחרדים שהסתפחו לחסידות, ואף מחוזרים בתשובה שהתווספו אליה במהלך השנים, ולזרם המורכב מקהילות של חוזרים בתשובה המשמרים את ייחודם ואינם נטמעים בחרדיות הרגילה – המונהגים על ידי רבנים כריזמטיים שונים.⁴⁷

חרדים. לא רק חסידי ברסלב, אלא גם רבים מהציבור החרדי – בעיקר הספרדי (21% מסך כל העולים לאומן) והחסידי (15%), אבל גם חרדים ליטאים (9%) – עולים לראש השנה לציון באומן.⁴⁸

דתיים-לאומיים. להבדיל ממערכות אורתודוקסיות אחרות, דוגמת הציבור הליטאי או החסידי, בקרב ציבור זה יש לגיטימיות לתופעות של חיפוש רוחני, ורבנים מובילים בציבור אף מזוהים עם מגמות נאו-חסידיות.⁴⁹ נוסף על כך, כפי שצינו חוקרים שונים, ציבור זה עובר שינוי עמוק בשנים האחרונות בכל הקשור

⁴⁴ על תחושת האחדות הכלל-יהודית הנוצרת באומן, ראו וינשטוק, אומן, עמ' 124–127. הסקירה שלהלן והאפיונים מבוססים במידה רבה על וינשטוק, אומן, 336–353.

⁴⁵ ראו אריאל פינקלשטיין, "ההיקף והפרופיל הדמוגרפי של המבקרים בקבר ר' נחמן מברסלב באומן בקרב הציבור היהודי בישראל", אתר המכון הישראלי לדמוקרטיה (15.9.2025) (להלן, פינקלשטיין, ההיקף).

⁴⁶ בשנת 2023 פורסם כי מאיר פרוש טען שכ-10, מהנוסעים לאומן הם מארצות הברית. ראו "ראש העיר ניו יורק התגייס למבצע אומן", אתר ערוץ 7 (24.8.2023).

⁴⁷ לפירוט והרחבה, ראו וינשטוק, אומן, עמ' 381–389.

⁴⁸ ראו פינקלשטיין, ההיקף. בציבור הליטאי ישנה הסתייגות עקרונית מעלייה לקברים, ראו למשל הרב יעקב קאפל רייניץ, "בינו שנות דור ודור", המעין מז, ד (תמוז תשס"ז), עמ' 35. זאת בעוד שאצל החסידים והספרדים הנוהג מקובל מאוד. על העלייה לקברי צדיקים בציבור החסידי, ראו יחזקאל שרגא ליכטנשטיין, "השתטחות על קברי צדיקים בתורתם של אדמו"רי החסידות ובמנהגיהם", דעת: כתב-עת לפילוסופיה יהודית וקבלה 46 (תשס"א), עמ' 81–97. על העלייה לקברי צדיקים בציבור הספרדי, ראו להלן הערות 54, 55.

⁴⁹ להרחבה ראו תומר פרסיקו, "הגיע הזמן לשים דגש על הנפש: ההתעוררות הנאורחיסדית בצינונות הדתית ומשמעותה", בתוך: יאיר שלג (עורך), ממשגיח הכשרות לנהג הקטר? הציונות הדתית והחברה הישראלית, המכון הישראלי לדמוקרטיה, ירושלים 2019, עמ' 105–132.

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

www.idi.org.il

ליחס למיסטיקה ולפסטיבל/מגמות "העידן החדש" למיניהם.⁵⁰ משום כך רבים גם מהציבור הזה שמים את פעמיהם לאומן לקראת ראש השנה.⁵¹

מזרחים. פלח משמעותי מאוד של העולים לאומן נמנים עם הציבור המזרחי. חלק מהמזרחים הפוקדים את קבר ר' נחמן הם ספרדים חוזרים בתשובה המשתייכים לקהילות השונות של ברסלב,⁵² חלק נמנים על הציבור החרדי הספרדי שעבורם ר' נחמן הוא עוד רב חרדי מקובל חשוב, וחלק נוסף הם מסורתיים המבקשים להתחזק רוחנית ולזכות לטובות שהבטיח הצדיק לכל מי שיעלה על קברו ויגיד את ה"תיקון הכללי".⁵³

ככל הנראה, הסיבה לכך ששיעור ניכר ביותר של העולים נמנים דווקא עם הציבור הספרדי היא שבקרב ציבור זה נוהג העלייה לקברי צדיקים הוא מסורת מושרשת רבת שנים.⁵⁴ כמו כן, בעקבות הפריחה הרוחנית שחלה בקרב ציבור זה, והשינויים התרבותיים-פוליטיים בדמות תנועת ש"ס שחרתה על דגלה את הסיסמה "להחזיר עטרה ליושנה" – שבה תופעת פולחן הקדושים ועלתה בציבור הזה במלוא עוצה.⁵⁵ נוסף על כך, תורת הקבלה משמעותית מאוד עבור רבים בציבור הזה, ור' נחמן היה גם מקובל ומסטיקן, וכך גם צריך לראות את ה"תיקון הכללי" שייסד – טקס קבלי לתיקון עוונות.⁵⁶

חילונים סקרנים. קבוצה קטנה נוספת היא מבקשי רוחניות חילונים, שבעקבות ה"עידן החדש" וטיולי החיפוש למזרח הרחוק מצאו את עצמם גם עושים את ראש השנה אצל ר' נחמן כדי לחוות את "חווית אומן" שעליה הרחבנו לעיל.

התנגדויות

ההתנגדויות לנסיעה לקבר ר' נחמן לראש השנה רבות ושונות.

ההתנגדות המפתיעה ביותר אולי היא של קבוצות קטנות מחסידי ברסלב המתנגדים לנסיעה בטענה שאסור לעזוב את ארץ ישראל, ושכל המנהג לעלות לקבר הרבי הוא רק עבור בני חו"ל.⁵⁷

⁵⁰ וינשטוק, אומן, עמ' 342–347.

⁵¹ על המניין הדתי-לאומי באומן בראש השנה, ראו ניצן קידר ["רואה ברסלב, ומבין שבלב הוא סרוג"](#), אתר ערוץ 7 (4.8.2019).

⁵² באומגרטרן טוען כי בניגוד למסגרות אחרות, חסידות ברסלב מאפשרת לחוזרים בתשובה לשמר את זהותם העדתית לצד זהותם הברסלבית. ראו אליעזר באומגרטרן, "בין מרוקו לאומן: זהויות עדתיות בחסידויות ברסלב", **פעמים** 131 (תשע"ב), עמ' 147–178.

⁵³ על פי פינקלשטיין, ההיקף, 20% ממצביעי ש"ס היו באומן, לעומת 13% ממצביעי יהדות התורה, ו-11% ו-10%, בהתאמה, ממצביעי הציונות הדתית והליכוד.

⁵⁴ ראו יששכר בן עמי, **הערצת הקדושים בקרב יהודי מרוקו**, ירושלים 1984.

⁵⁵ להרחבה ראו יורם בילו, **שושביני הקדושים: חולמים, מרפאות וצדיקים בספר העירוני בישראל**, אוניברסיטת חיפה 2005.

⁵⁶ מעמד הקבלה שונה בציבור הליטאי מבציבור הספרדי והחסידי. בקרב החסידים והספרדים הקבלה נוכחת גם בעשייה הדתית היום-יומית (סידורי התפילה, טקסי חנוכה הבית ועוד), ואילו בציבור הליטאי היחס לקבלה הוא מה שבנימין בראון מכנה "הגבהה אל מחוץ לתחום" – הערצה עקרונית אך ריחוק למעשה. ככל הנראה, שורשי היחס המסתייג הליטאי נעוץ באבי תנועת המוסר הליטאית, הרב ישראל סלנטר. על כך ראו בנימין בראון, "איננו שייך לי כי אינני עוסק בזה: על יחסו של ר' ישראל סלנטר לקבלה", בתוך: מארן ר' ניהוף, רוג'ית מרוז ויהונתן גארב (עורכים), **וזאת ליהודה**, ירושלים תשע"ב, עמ' 420–439.

⁵⁷ ראו צבי מרק, **"הקולות שהושכחו: תלמידי רבי נחמן מברסלב על הנסיעה לאומן מארץ ישראל"**, אתר מקור ראשון (19.8.2020).

בכל הקשור לציבור החסידי, כמה אדמו"רים התבטאו נגד הנסיעה לאומן לראש השנה. על פי המנהג הרווח, מקומו של החסיד בחגים הוא אצל הרבי שלו, בוודאי שלא אצל צדיק אחר – גם אם הוא צדיק מהמאה ה-18–19, הקרוב יותר לבעש"ט. כמובן, תמיד קיים גם החשש שחויית אומן עשויה לסחוף את החסיד לחלוטין, ושהוא עשוי לערוך לשורות חסידות ברסלב חלילה.

התנגדות נרשמה גם ברבני הציבור הספרדי, ובראשם הרב עובדיה יוסף. בדרשתו השבועית שהועברה בלויין בשנת 2006 אמר הרב עובדיה:

בראש השנה כל יהודי צריך להיות עם בני משפחתו, ולא לנסוע לקבר הצדיק. אלו החסידים עושים מה שעושים. טוב, יבושם להם. יעשו. מה אכפת לי מהם? אני לא חסיד אומן. אבל תדעו לכם, כל יהודי טוב שהוא בר דעת, בעל שכל, ליל ראש השנה מקדיש אותו למשפחה. כולם אוכלים יחד ושותים יחד ושמים יחד. זה חג. חג צריכים לשמוח. בחג מה עושים? הולכים לבית הקברות או שמים? צריך לשמוח ולא להיות אבל. אבל יש להתאבל בוודוים בדברים אחרים. כל הזמן לחשוב מצות עשה של שמחה. זה שהולך לאומן עושה "ושמחת באומן" במקום "ושמחת בחגך", איזה דבר זה? איזה דברים אלה? יש לנו חוקים. יש לנו משפטים ישרים אשר יעשה אותם האדם וחי בהם. לא יעזוב את ביתו וילך למקום אחר. זה לא דרך שלימדו אותנו רבותינו ואנו הולכים בעקבותיהם.⁵⁸

כמה רבנים מהציבור הדתי לאומי הביעו גם הם התנגדות לתופעה. הרב אבינר פרסם באתרו פמפלט ארוך ומפורט, ובו מנה אחת לאחת את הסיבות להתנגדותו לנסיעה לאומן,⁵⁹ ורבנים נוספים אמרו גם הם דברים דומים.⁶⁰ נוסף על ההתנגדויות הללו ראוי לציין כי בחברה זו יש גם התנגדות מטעמים בורגניים-חברתיים, המתייחסת בבזוז לתופעת העלייה לאומן.⁶¹

למרות ההתנגדויות נדמה כי אשו של רבי נחמן הולכת ומתלהטת במלוא עוזה, ואולי אף עתידה לבעור עד ביאת המשיח, כדברי המסורת הברסלבית: "שְׁמַעְתִּי מֵאִישׁ אֶחָד שֶׁשָּׁמַע מִרַבֵּנוֹ זְכוֹרֵנוֹ לְבָרְכָה שְׁאָמַר בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: הָאֵשׁ שְׁלִי תִקְדֵּד עַד שֶׁיָּבֹא מְשִׁיחִי".⁶²

⁵⁸ דברי הרב עובדיה יוסף במוצאי שבת פרשת שופטים, תשס"ז, מצוטט [אצל הרב משה צוריאלי](#), "נסיעה לאומן בראש השנה", **אתר ישיבה** (י"ג אלול תשס"ז).

⁵⁹ הרב שלמה אבינר, "נסיעה לאומן (מאמר) 'המבלי אין קברים בארצנו'", **אתר שיעורי הרב אבינר**.

⁶⁰ ראו, למשל, בן ציון אלגאזי, "נשוי וטס לאומן? חשב מסלול מחדש", **אתר כיפה** (3.9.2018); הרב יהודה הלוי עמיחי, "**הלכות ראש השנה**", **אתר למעשה**, תשע"ב.

⁶¹ ראו וינשטוק (הערה 20 לעיל).

⁶² **חיי מוהר"ן**, שו.